

ლინგვოკულტურული ფენომენი და საგაზეთო სათაური

მიქაძე მანანა

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი

DOI: <https://doi.org/10.52340/idw.2023.34>

აბსტრაქტი. საგაზეთო სათაური ე.წ. ჰედლაინი საგაზეთო ინფორმაციის ყველაზე შეკუმშული ფორმაა, რომელსაც ინფორმატიული დატვირთვა გააჩნია. მისი ძირითადი ფუნქცია არის მკითხველის მოკლედ ინფორმირება მისი თანმდევი სტატიის შესახებ. ინგლისური საგაზეთო სათაური ლაკონურობით გამოირჩევა, რომლის უკან ზღვა მასალა იმალება.

სათაურები გაზეთის მკითხველზე გაცილებით ფართო აუდიტორიას მოიცავს, ვინაიდან გაზეთის მკითხველი გაკვრით მაინც გადაავლებს სათაურებს თვალს და მხოლოდ ამის შემდეგ იღებს გადაწყვეტილებას მისი შეძენის თაობაზე. აქედან გამომდინარე, სათაურის ზეგავლენა მკითხველზე უზომოდ დიდია – მისი ძირითადი ფუნქცია ხომ მკითხველის ინტერესის სტიმულირებაა მოცემული სტატიის გასაცნობად. ზოგჯერ საგაზეთო სათაური მოიცავს ისეთი მნიშვნელობის მქონე ერთეულებს, რომელიც მკითხველის შესაბამის ლინგვოკულტურულ ფონურ ცოდნას მოითხოვს. საგაზეთო სათაური შესაძლებელია მივიჩნიოთ არამხოლოდ ლინგვის-ტურ, არამედ კულტურულ ფენომენად და განვიხილოთ იგი ლინგვოკულტუროლოგიურ ჭრილში.

საკვანძო სიტყვები: საგაზეთო სათაური, ლინგვოკულტუროლოგია, ფენომენი, მკითხველი

ინგლისურ გაზეთს ერთ საუკუნეზე მეტი დასჭირდა, რომ თავისი საკუთარი სტილი და სტანდარტები დაეფუძნებინა, და შეიძლება ითქვას, რომ მხოლოდ XIX საუკუნეში განავრცო საკუთარი სტილი, რომელიც ცალკე საგაზეთო-საინფორმაციო სტილად ჩამოყალიბდა.

საგაზეთო სათაური ე.წ. ჰედლაინი საგაზეთო ინფორმაციის ყველაზე შეკუმშული ფორმაა, რომელსაც ინფორმატიული დატვირთვა გააჩნია. მისი ძირითადი ფუნქცია არის მკითხველის მოკლედ ინფორმირება მისი თანმდევი სტატიის შესახებ. ინგლისური საგაზეთო სათაური ლაკონურობით გამოირჩევა, რომლის უკან ზღვა მასალა იმალება.

სათაურები გაზეთის მკითხველზე გაცილებით ფართო აუდიტორიას მოიცავს, ვინაიდან გაზეთის მკითხველი გაკვრით მაინც გადაავლებს სათაურებს თვალს და მხოლოდ ამის შემდეგ იღებს გადაწყვეტილებას მისი შეძენის თაობაზე. აქედან გამომდინარე, სათაურის ზეგავლენა მკითხველზე უზომოდ დიდია – მისი ძირითადი ფუნქცია ხომ მკითხველის ინტერესის სტიმულირებაა მოცემული სტატიის გასაცნობად. ზოგჯერ საგაზეთო სათაური მოიცავს ისეთი მნიშვნელობის მქონე ერთეულებს, რომელიც მკითხველის შესაბამის ლინგვოკულტურულ ფონურ ცოდნას მოითხოვს. საგაზეთო სათაური შესაძლებელია მივიჩნიოთ არამხოლოდ ლინგვის-ტურ, არამედ კულტურულ ფენომენად და განვიხილოთ იგი ლინგვოკულტუ-როლოგიურ ჭრილში.

ჰუმანიტარულ მეცნიერებაში დღეს უაღრესად აქტუალურია აზროვნების ისტორიის კულტურის ისტორიასთან დაკავშირება, ასევე ენის წამყვანი როლი ორი-გეგან აღიარებულია.

ენა ერთსაც და მეორესაც თავის თავში იკრებს, ამასთანავე, ენის მეშვეობით ხორციელდება ძირითადად სოციალური ურთიერთქმედება საზოგადოებაში. ასე რომ, სწორედ ენის ანალიზი იძლევა შესაძლებლობას გავიგოთ ადა-მიანთა აზროვნება და ქცევა.

ენას ეთნოსოციოკულტურულ კონტექსტში ორი მეცნიერული მიმართულება იკვლევს: ეთნოფსიქოლინგვისტიკა და ლინგვოკულტუროლოგია. პირველი ფსიქო-ლინგვისტიკის განშტოებაა, რომელიც დამოუკიდებელ დისციპლინად ჩამოყალიბებას ცდილობს, ხოლო მეორე – ლინგვოკულტუროლოგია – ეთნოფსიქოლინგვისტურ კვლევათა წიაღში იშვა. არც ეს მიმართულება ქცეულა ჯერ ცალკე მეცნიერულ სფეროდ და მისთვის „დისციპლინის“ წოდებას უფრო დეკლარაციული ხასიათი აქვს. აღნიშნულ მიმართულებებს საერთო ზოგადთეორიული დებულებები უდევთ საფუძვლად. ერთ-ერთი პოსტულატი, რომელსაც ისინი ეყრდნობიან, საყოველთაოდ ცნობილი სეპირ-უორფის ჰიპოთეზაა ენის ფარდობითობის შესახებ. ამ ჰიპოთეზის არსებითი დებულებები მოკლედ შეიძლება ასე გავიხსენოთ: *ენა განაპირობებს მისი მატარებლის აზროვნების ტიპს, სამყაროს აღქმის ხერხი დამოკიდებულია ენაზე, რომლითაც აზროვნება ხორციელდება. ყოველი ხალხის მსოფლხედვისა და მსოფლგაგების საფუძველია საგნობრივ მნიშვნელობათა საკუთარი სისტემა, სოციალური სტერეოტიპები, კონკრეტული სქემები, ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ადამიანის ცნობიერება ყოველთვის განაპირობებულია ეთნიკურად* [კუბრიაკოვა, 1997:21].

ლინგვო-კონკრეტური მიდგომა, რომელიც ვარაუდობს კომუნიკაციის არა მარტო საკუთრივ ენობრივი მხარის, არამედ კომუნიკაციური ასპექტების ანალიზსაც, გვეხმარება გამოვლენასა და კვლევაში, ასევე იმ ფაქტორების შესწავლაში, რომლებიც ურთიერთობის ეროვნულ-კულტურულ სპეციფიკას განაპირობებენ.

არანაკლებ მნიშვნელოვანია ენისა და ცოდნის ურთიერთმიმართებაზე ყურადღების გამახვილება: ენა ცოდნათა დისკრეტიზაციის, მათი ობიექტივაციისა და, ბოლოს, ინტერპრეტაციის საშუალებაა [ზვეგინცევი, 1996:195]. ეს სამი ფუნქცია, რო-მელსაც ენა ასრულებს ცოდნასთან მიმართებით, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს დისკურსის ანალიზისას, როცა ანალიზის მიზანია დისკურსის ეროვნულ-კულტურულ შემადგენელთა გამოვლენა და აღწერა.

ლინგვოკულტურულ ფენომენს ძალზედ დიდი ზეგავლენა აქვს ინფორმაციის გააზრებისას. ინფორმირების ყველაზე ძლიერ წყაროს კი სწორედ საგაზეთო სათაური წარმოადგენს, რომელსაც იმ ტექსტის წაკითხვამდე ეცნობა მკითხველი რომელიც მას მოსდევს და თუ ის ვერ ჩაწვდა საგაზეთო სათაურის არსს, მისთვის შეიძლება სრულ-ლიად უინტერესო აღმოჩნდეს არსებული გაზეთი. ამაში კი დიდი წვლილი მიუძღვის იმ ლინგვოკულტურულ ელემენტებს რომელიც შეიძლება სრულიად ბუნდოვანი დარჩეს მკითხველისთვისათვის.

საილუსტრაციოდ შეიძლება მოვიყვანოთ შემდეგი საგაზეთო სათაური, სადაც ალუზია არის გამოყენებული: “Jacques says: Let them eat yellowcake”.

ბრიტანულ ეთნოკულტურაში სახელი *Jacque/Jack* აღიქმება სერიოზულად და შესაბამისად იგი უარყოფითი კონოტაციის მატარებელია ინგლისში არსებული სლენგური გამონათქვამის – “*I am all right Jack*” – ის გამო, რომელიც მეტონომიურად გამოიყენება დაბალი სოციალური წარმოშობის მამაკაცის გამოსახატავად. აღნიშნული ფონური ცოდნის საფუძველზე მკითხველი ახდენს ინფერენციას იმასთან დაკავშირებით, რომ პრეზიდენტის მხოლოდ სახელით მოხსენიება ფამილარულია და მას გარ-კვეულ წილად უკნინებს თავის უფლებამოსილებას.

ამავე სათაურში გამოყენებული ფრაზა “*Yellowcake*”, რომელიც გამოიყენა მარეი ანტონეტმა, და ინგლისის ისტორიაში შევიდა როგორც სიმბოლო ძალაუფლების

განსხვავებისა, ღარიბთა მიმომე მდგომარეობისა და ლატაკთა და გაჭირვებულთა მიმართ სამეფო კარის ინდიფერენტულობის გამოსახატავად.

ამრიგად აშკარაა, რომ ლინგვოკულტურული ფონური ცოდნა რა დიდ როლს ასრულებს საგაზეთო სათაურში, რადგან იმ შემთხვევაში თუ არ მოვახდენთ მოცემული სათაურის ლინგვოკულტურულ ანალიზს, მაშინ ჩვენთვის სულ არ გახდებოდა ცნობილი, რომ აღნიშნული სათაური ძალაუფლების გამოვლენაზე, მუქარაზე მიგვითითებს, რომ ის პოლიტიკური დატვირთვისაა. უფრო მეტიც, ჩვენთვის საერთოდ ბუნდოვანი დარჩება მისი რეალური არსი, და ის შეიძლება მივიჩნიოთ უბრალოდ სახუმარო, გასართობ სტატიად.

ინგლისურ სათაურებში ხშირად გამოყენებული კალამბურების ადექვატურად აღქმას ასევე რთულ მენტალურ აქტივობას და მკითხველის შესაბამის სოციო-კულტურულ ფონურ ცოდნას მოითხოვს, განსაკუთრებით კი მაშინ როცა სიტყვათა თამაში კულტურული ან ლიტერატურული ხასიათის ფაქტებს ეფუძნება. საილუსტრაციოდ მოვიყვანთ საინფორმაციო შეტყობინების სათაურს ავსტრალიური გაზეთიდან: Wine merchants brace for the grapes of wrath. ამ სათაურში ჩადებული მესიჯის რეცეფცია მთლიანად არის დამოკიდებული მკითხველის ლინგვოკულტურულ ფონურ ცოდნაზე. კერძოდ, თუ ადრესატი არ იცნობს ჯონ სტაინბეკის ცნობილ რომანს „მრისხანების მტევნები“ ან მის ეკრანიზებულ ვერსიას იგი ვერ შეძლებს მოყვანილი სათაურის აღქმა-დეკოდირებას. როგორც ცნობილია, სახელადი ფრაზა “Grapes of Wrath” თანამედროვე ინგლისურ ენაში ორი მნიშვნელობით გვხვდება: ყოველდღიურ მეტყველებაში იგი ღვინის აღსანიშნავად გამოიყენება (მაგალითად, გამონათქვამში „მან ზომაზე მეტი ღვინო დალია“). მაშინ როცა სტაინბეკი აღნიშნულ ფრაზას მეტაფორული მნიშვნელობით იყენებს „დიდი მრისხანების“ აღსანიშნავად. აქედან გამომდინარე, აღნიშნული სათაურის თარგმანი ქართულ ენაზე იქნება – „ღვინით მოვაჭრენი ძალენს იკრებენ უკმაყოფილების გამოსახატავად“.

ემპირიული მასალის კვლევამ გვიჩვენა, რომ საგაზეთო-საინფორმაციო შეტყობინების მეტაფორული სათაურის აღქმა უშუალოდ არის დაკავშირებული მასში ნომინირებული რეფერენტული ექსტრალინგვისტური მოვლენის სოციო-კულტურული კონტექსტის ცოდნასთან. წინააღმდეგ შემთხვევაში მკითხველი ვერ შეძლებს სათაურში მოცემული ინფორმაციის სწორ ინტერპრეტაციას. მაგალითად, საინტერესოა მეტაფორული სათაური, რომელშიც ზმნის ‘to die’ გადატანითი მნიშვნელობით გამოყენებით ემოციურად და ხატოვნად არის რეალიზებული ინფორმაცია შეერთებული შტატების კონგრესში სასოფლო-სამეურნეო კანონის ჩავარდნის შესახებ: Farmer Bill dies in house.

საკმაოდ რთულ სოციო-კულტურულ ანალიზს საჭიროებს საგაზეთო სათაური, რომელიც აშშ საბანკო კრიზისს ასახავს კონდენსირებული ფორმით ისეთი სტილის-ტური გამომსახველობითი საშუალებების გამოყენებით, როგორც არის მეტონიმია და მეტაფორა: Wall St. lays an Egg. ამ სათაურში ჩადებული ავტორისეული მესი-ჯის აღქმა მოითხოვს მის ლინგვოკულტურულ ინტერპრეტაციას. მკითხველი უნდა ფლობდეს პრაგმატიკუ ფონურ ცოდნას იმასთან დაკავშირებით, რომ ქუჩის დასახელება ‘Waall street’ გამოიყენება მეტონიმურად საფონდო ბირჟის აღსანიშნავად; ხოლო სიტყვათმეხამება ‘to lay an egg’ („კვერცხის დადება“) მეტაფორულად გამოიყენება გადატანითი მნიშვნელობით იმის აღსანიშნავად, რომ საფონდო ბირჟამ დიდი ხმაურის შემდეგ მიიღო სენსაციური გადაწყვეტილება.

მეტონომიური სათაურის მაგალითებს ხშირად ვხვდებით ქართულ პრესაშიც, რომლის აღქმა-დეკოდირება უშუალოდ არის დაკავშირებული ქართული ლინგვოკულტურულ და სოციალურ ფონურ ცოდნასთან. ასე მაგალითად, „ყველა ადამიანში ხომ ლუარსაბია“.

აღნიშნული სათაური ლინგვოკულტურულ ფენომენს წარმოადგენს, რომლის გაგებაც სრულიად შეუძლებელია სხვა კულტურის წარმომადგენელისათვის, თუ ის ძალიან ღრმად არ იცნობს ქართულ კულტურას. ილია ჭავჭავაძის ცნობილი მოთხრობის „კაცია-ადამიანი“ გმირი ლუარსაბი ქართულ ლინგვო-კულტურულ რეა-ლობაში ზარმაცი ადამიანის მნიშვნელობით დამკვიდრდა. ინგლისელისა თუ სხვა ერის წარმომადგენელისათვის კი აღნიშნული სათაური ბუნდოვანი დარჩება მისი წაკითხვის შემდეგაც, ვინაიდან ლინგვო-კულტურული ფონური ცოდნის გარეშე ვერ დააკავშირებს ერთმანეთს სათაურსა და სტატიას, რადგან მას წარმოდგენაც კი არ აქვს თუ ვინ არის ლუარსაბი. ის სტატიას უყურებს არა ქართული, არამედ თავისი ქვეყნის რეალობიდან გამომდინარე.

მოცემული მაგალითებიდან კიდევ ერთხელ ნათლად ჩანს ლინგვოკულტურ-როლოგიური ფაქტორის უდაოდ დიდი მნიშვნელობა საგაზეთო სათაურის სწორად აღქმადეკოდირებისათვის. აქამდე შესაძლოა არც კი გვექონდა წარმოდგენა თუ რა სირთულეები შეიძლება მოყვეს სათაურის გაგებას ლინგვო-კულტურული ფონური ცოდნის გარეშე და რამდენად დიდი დატვირთვა აქვს ლინგვოკულტურულ ასპექტს.

ამდენად, წარმოდგენილი საგაზეთო სათაურების ანალიზის საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ საგაზეთო სათაურის სწორად გასაგებად საკმარისი არ არის მხოლოდ მისი ლინგვისტური თავისებურებების ცოდნა, არამედ საჭიროა მის გარშემო არსებული სოციო-კულტურული რეალობის ფლობა და აქედან გამომდინარე სათაურის, როგორც ლინგვოკულტურული ფენომენის ჭრილში განხილვა.

ლიტერატურა:

1. ლებანიძე გ. (1998); ანთროპოცენტრიზმი და კომუნიკაციური ლინგვისტიკა, თბილისი.
2. ნებიერაძე გ. (1999); ენათმეცნიერების შესავალი, თბილისი.
3. ჩიქობავა ა. (1951); Вопросы языкознания. Стенограмма публ. лекции. Тбилиси, 1951.
4. სელერსი ლ. (1990) L. Sellers, Journalism, New York.
5. ზვეგინცევი ვ. ა. (1996) Мысли о лингвистике. М.: Изд. МГУ.
6. კუბრიაკოვა ე.ს. (1997). Части речи с когнитивной точки зрения //Изв.РАН.Серия литературы и языка. – М.
7. ლოტმანი ი.მ. (2004). «Коммуникативные аспекты современной лингвистики». Волгоград,
8. გაზეთები: *Telegraph, The Australian, SHM, კვირის პალიტრა*

Lingvo-Cultural phenomenon and Newspaper Headline

Mikadze Manana

Akaki Tsereteli state University, Kutaisi

Abstract

Presented Paper is dedicated to highlighting Newspaper Headline, i.e. Forerunning text, being one of the contracted forms of Newspaper Information which has an informative function. Newspaper headline aims at informing the reader in short about the coming Article. English Newspaper Headline is distinguished by its laconic nature, beyond which much more information is hidden.

It includes a system of interrelated lexical, phraseological and grammatical means serving

the purpose of informing, instructing and, in addition, of entertaining the reader. Not all the printed matter found in newspapers comes under newspaper style. The modern newspaper carries material of an extremely diverse character. On the pages of a newspaper one finds not only news and comments on it, but also stories and poems, crossword puzzles, and the like. Since these serve the purpose of entertaining the reader, they cannot be considered specimens of newspaper style. Nor can articles in special fields, such as science and technology, art, literature, etc. be classed as belonging to newspaper style.

Since the primary function of a newspaper is to impart information, only printed matter serving this purpose comes under newspaper language variety. Mostly Newspaper Headlines include such Linguistic Units which require relevant Lingvo-Cultural Knowledge of the reader to correctly perceive and understand it. Thus, Newspaper Headline can be analyzed not only as a pure linguistic as well as Cultural Phenomenon which must be viewed from Lingvo-Cultural point.

Presented Paper once again emphasized the utmost importance of Lingvo-Cultural Factor for correct perception and decoding of Newspaper Headline. Hence it is necessary to have relevant socio-cultural knowledge around the subject provided within the Headline as well as analyzing from Lingvo-Cultural viewpoint.

Key words: Newspaper Headline, Lingvo-Cultura, phenomenon, reader